

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри української
філології та історії

Протокол № 1 від 02.09.2024 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи
Каріна НЕМАШКАЛО

**УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА.
ОСНОВИ НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ**

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	всі
Спеціальність	всі
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	всі

Статус дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробники:
д.філол.н., професор
к.філол.н., доцент
к.філол.н., доцент

Ольга ЧЕРЕМСЬКА
Вікторія СУХЕНКО
Ірина СМЕТАНА

В. о. завідувача
кафедри української
філології та історії

Ірина ХОДАРСЬВА

Харків
2024

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Українська мова як іноземна. Основи наукового мовлення» спрямована на формування в здобувачів вищої освіти професійної мовної компетенції, основ культури усного і писемного наукового мовлення.

Мета навчальної дисципліни: сприяти магістрантам у набутті базових знань про особливості підготовки наукового тексту, необхідних для успішної презентації результатів наукової та науково-навчальної діяльності; формувати навички аналізу наукового тексту та вмінь правильно й логічно висловлювати свої думки українською мовою відповідно до особливостей наукового стилю.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- засвоєння норм сучасної української літературної мови, культури усного і писемного наукового мовлення;
- формування мовної та комунікативної компетентності в науковому спілкуванні, здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації;
- оволодіння інтегральною, загальною та спеціальною компетентністю;
- вироблення навичок реферування наукових текстів;
- збагачення словникового запасу науковою термінологією; засвоєння системи понять фахової мови;
- удосконалення навичок написання робіт наукового стилю;
- застосування набутих знань і вмінь у майбутній професійній діяльності.

Об'єктом вивчення дисципліни є мовні та стильові норми наукового тексту, наукова термінологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є наукова мова й наукове мовлення.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
Володіти основами наукової мови, засобами її вираження для взаємодії з оточенням, вести дискусію, використовуючи вмотивовані комунікативні засоби	Здатність використовувати систему засвоєних знань (правил) щодо наукової мови та культури усного наукового мовлення.
Демонструвати знання про науковий текст, мовні засоби творення наукового тексту	Здатність дотримуватися основних вимог до творення наукових текстів, аналітично опрацьовувати інформацію наукового джерела
Застосовувати набуті знання в практичній діяльності	Здатність до пошуку, синтезу, аналізу та добору необхідної інформації, організації, перетворення та зберігання її

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Наукова мова як комунікативний феномен

Тема 1. Специфіка наукового стилю

1.1. Предмет, мета, завдання навчальної дисципліни.

Предмет, мета і завдання курсу, його наукова основа. Науковий стиль сучасної української мови. Сфера його поширення й уживання.

1.2. Характер і найважливіші риси писемної форми наукового стилю.

Особливості наукового стилю. Основні риси писемного наукового тексту.

1.3. Різновиди наукового стилю та їхні жанри.

Власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний, науково-інформативний, науково-довідковий, науково-технічний, науково-діловий, науково-публіцистичний підстили. Жанрові різновиди наукового стилю.

1.4. Лексичні та граматичні засоби наукового стилю.

Особливості лексики наукового стилю. Основні групи лексики в текстах наукового стилю. Загальнонавчальні слова, загальнонаукова лексика, терміни. Вияв полісемії в наукових текстах. Мовні штампи та кліше.

Тема 2. Термінологія і термінологічна система

2.1. Сутність і визначення поняття «термін».

Поняття терміна в сучасній мові: основні ознаки, вимоги та особливості. Термін як інформаційне явище. Терміни й професіоналізми.

2.2. Найважливіші вимоги до термінології наукового тексту.

Система термінологічної лексики. Лексико-семантичні та лексико-граматичні особливості термінології. Культура вживання термінології.

2.3. Сучасна економічна та науково-технічна термінологія.

Галузевий поділ сучасної науково-технічної термінології. Термінологія спеціальності. Термінологічний глосарій за фахом.

Тема 3. Загальна структура й композиція наукового тексту

3.1. Текст як комунікативна одиниця.

Науковий текст як форма реалізації мовленнєво-професійної діяльності. Специфіка та структура наукового тексту.

3.2. Культура читання наукового тексту.

Професійне читання наукового тексту. Інформаційно-пошукове, аналітико-критичне, творче читання наукових текстів.

3.3. Властивості й структурно-сміслові компоненти наукових текстів різних жанрів.

Науковий текст як цілісний комунікативний блок. Структурно-сміслові компоненти наукових текстів. Етапи написання наукових текстів різних жанрів.

3.4. Композиція писемного наукового тексту.

Технологія аналізу наукового тексту. Поняття композиції наукового тексту. Основні компоненти композиції. Поділ тексту на абзаци. Єдність змісту і логічна послідовність викладу. Зв'язок речень в абзаці і в тексті. Смисловий аналіз речення. Розташування нової інформації.

Тема 4. Етапи роботи з науковим текстом

4.1. Переклад наукового тексту. Перекладність/неперекладність термінів. Комп'ютерний переклад.

Особливості перекладу наукових текстів українською мовою. Правила перекладання загальнонаукових та вузькогалузових термінів. Вимоги до комп'ютерного перекладу наукових текстів.

4.2. Рубрикування тексту. Скорочення та аббревіатури в наукових текстах.

Норми оформлення рубрик. Стандартні й загальновживані скорочення. Використання скорочень, аббревіатур у наукових текстах.

4.3. Загальні правила цитування. Оформлення покликань на використану літературу, списку джерел, додатків.

Пряме й непряме цитування. Правила оформлення цитат. Особливі випадки цитування. Самоцитування. Оформлення покликань, списку використаних джерел та додатків.

4.4. Редагування наукових текстів.

Загальне поняття про редагування та його види. Етапи редагування наукового тексту. Види правок. Типові помилки в науковому мовленні.

Тема 5. Аналітичне опрацювання інформації наукового джерела

5.1. Конспектування друкованого джерела наукової інформації.

Види конспектування. Вимоги до конспектування наукових джерел.

5.2. Реферування наукового джерела.

Реферування як поширений жанр опрацювання наукової літератури: основне призначення, сутність реферування. Композиція тексту реферату: вступна частина, основна (описова), висновкова.

5.3. Анотування наукового джерела. Лексико-граматичні засоби для складання анотації наукової статті.

Вимоги до анотування наукового джерела. Лексико-граматичні засоби для складання анотації наукової статті. Уникнення типових помилок при складанні анотації.

5.4. Наукова стаття як самостійний науковий твір.

Сучасні вимоги до змісту, структури й оформлення наукової статті. Алгоритм написання наукової статті. Структура класичної наукової статті. Мовне забезпечення структурних компонентів наукової статті. Основні етапи підготовки статті до друку. Редагування власної статті.

5.5. Наукова рецензія.

Жанрова специфіка рецензії. Основні вимоги до рецензії наукового

джерела. Принципи рецензування. Семантико-композиційна структура наукової рецензії. Мовне оформлення наукової рецензії.

5.6. Науковий відгук.

Науковий відгук як стисла форма письмової оцінки наукової роботи. Правила написання відгуку. Етапи написання та мовне оформлення наукового відгуку.

Змістовий модуль 2. Культура усного наукового мовлення.

Тема 6. Лексикографічна компетентність як показник мовної культури науковця

6.1. Лексикографія як наука про словники.

Лексикографія як наукова дисципліна. Базові терміни й аспекти типології словників. Принципи лексикографування.

6.2. Основні компоненти лексикографічної компетентності. Словник як різновид лексикографічної продукції.

Види словників. Світова практика укладання словників та досягнення в цій галузі. Структура словника та словникової статті. Функції словників. Принципи роботи з лексикографічними джерелами.

6.3. Типи лексикографічних джерел. Огляд сучасних економічних словників.

Типологія словників. Сучасні економічні словники. Структура словникової статті в економічних словниках.

6.4. Основні засади користування словниками.

Уміння знайти потрібну інформацію в словниках різних типів. Робота з електронними словниками.

Тема 7. Наукова мовна культура – основа професійної діяльності дослідника

7.1. Основні аспекти культури наукового мовлення.

Ознаки культури наукового мовлення. Специфіка та жанри усного наукового мовлення. Проблеми сучасного українського наукового мовлення.

7.2. Мовна особистість доповідача.

Поняття про мовну особистість. Рівні володіння мовою. Мовна майстерність. Мовна компетенція.

7.3. Усна наукова доповідь.

Поняття про наукову доповідь. Різновиди наукової доповіді. Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді. Схема підготовки наукової доповіді. Прийоми виголошення доповіді й привернення уваги слухачів. Інтонація як важливий засіб наукової доповіді.

7.4. Електронна презентація наукового виступу.

Роль інформаційних засобів у науковому виступі. Характеристика електронної презентації. Структура електронної презентації. Принципи створення електронних презентацій. Особливості сприйняття електронного тексту.

Тема 8. Комунікація як процес обміну науковою інформацією

8.1. Комунікативна стратегія, комунікативна тактика.

Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу. Техніка й тактика аргументування. Ефективна комунікація. Психологічні прийоми впливу на партнера. Атмосфера спілкування. Емоційний стан співрозмовників.

8.2. Мовні засоби реалізації комунікативного наміру.

Система лексичних і граматичних засобів реалізації комунікативного наміру. Формули мовленнєвого етикету.

8.3. Основні форми апробації отриманих наукових результатів (наукова конференція, науковий діалог, дискусія, наукова суперечка).

Наукові заходи та розвиток наукової мови. Наукова конференція. Науковий діалог. Дискусія. Рекомендації щодо проведення дискусії. Підготовка дискусії. Комунікативні стратегії. Наукова суперечка. Диспут.

8.4. Мовний етикет науки.

Мовний етикет як об'єкт наукового вивчення. Основні поняття: етикет, мовний/мовленнєвий етикет, невербальний етикет, мовноетикетна система. Функціонування виразів мовного етикету в різних формах наукового спілкування – усному і писемному. Етикетні вирази (звертання, прощання, подяка) усного мовлення науковців. Етикет у писемному науковому мовленні (згода/схвалення, заперечення, побажання, подяка).

Тема 9. Наукові тексти як результат магістерської науково-дослідницької праці

9.1. Магістерська робота як форма репрезентації наукового тексту. Вимоги до написання магістерської роботи.

Вибір і затвердження теми магістерської роботи, планування роботи, розробка наукового апарату дослідження, формулювання проблеми дослідження; пошук теоретичної основи розв'язання проблеми.

9.2. Послідовність виконання магістерського дослідження.

Складання індивідуального календарного плану роботи. Пошук наукових першоджерел за темою, їх аналіз, складання бібліографії. Складання розгорнутого плану магістерської роботи. теоретичної частини. Опис процесу дослідження. Статистичний аналіз отриманих результатів. Інтерпретація отриманих результатів дослідження. Формулювання висновків та оцінювання отриманих результатів. Підготовка тексту, технічне оформлення та подання роботи науковому керівникові. Подання остаточного варіанта роботи зовнішньому рецензентові. Підготовка до публічного захисту. Публічний захист.

9.3. Композиція магістерської дипломної роботи.

Титульний аркуш, зміст, перелік умовних скорочень (за потребою), вступ, основна частина, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (за потребою).

9.4. Апробація та публічний захист результатів науково-дослідницької праці.

Доповідь здобувача вищої освіти (загальна характеристика роботи, характеристика проведеного дослідження, результати і висновки), відповіді на поставлені запитання.

9.5. Стилiстичні вимоги до оформлення тексту магістерського дослідження.

Уникнення складних словесних конструкцій, відступів від загальноприйнятої термінології, тавтології, плеоназму, одноманітності початків речень і абзаців, описовості, зайвої інформації.

Перелік практичних занять/завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних занять

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1	Визначення специфіки наукового стилю. Практичне застосування знань лексичних норм наукового стилю
Тема 2. Завдання 2	Визначення лексико-семантичних та лексико-граматичних особливостей термінології. Ділова гра «Термінологія спеціальності».
Тема 3. Завдання 3	Професійне читання наукового тексту.
Тема 4. Завдання 4	Переклад та редагування наукових текстів.
Тема 5. Завдання 5	Практичне застосування знань щодо конспектування, реферування та анотування наукового джерела. Написання наукової статті.
Тема 6. Завдання 6	Практичне застосування знань з лексикографії. Пошук потрібної інформації в словниках різних типів.
Тема 7. Завдання 7	Практичне застосування знань щодо усної наукової доповіді.
Тема 8. Завдання 8	Використання мовного етикету науки. Апробація отриманих наукових результатів
Тема 9. Завдання 9	Захист презентації із фахової теми в науковому стилі.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Теми 1–9	Підготовка до практичних занять
Теми 1–9	Виконання самостійних (домашніх) робіт
Тема 1–5	Підготовка до написання контрольної роботи
Теми 8–9	Підготовка публічного виступу з презентацією

Кількість годин практичних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (теми 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9).

Наочні (демонстрація (теми 4, 5, 6, 9)).

Практичні (практична робота (теми 1-9), захист презентацій (теми 8-9)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100-бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи та оцінюється сумою набраних балів.

Для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається для дисциплін з формою семестрового контролю залік – сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються такі контрольні заходи:

поточний контроль: виконання завдань (85 балів), письмова контрольна робота (10 балів), захист презентацій (5 балів).

Семестровий контроль: залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Мазурик Д. Українська мова для іноземців. Крок за кроком: підручник. – Харків : Фоліо, 2017. – 288 с.

2. Мацюк Г. Р. Українська мова. Практичний курс для іноземців Навчальний посібник. – Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2017. – 195 с.

3. Практикум з української мови для іноземних студентів: навчальний посібник: ч. 1. / За ред. проф. Н. П. Литвиненко. – Київ : Видавництво «Фенікс», 2018. – 93 с.

4. Практикум з української мови для іноземних студентів: навчальний посібник: ч. 2. / За ред. проф. Н. П. Литвиненко. – Київ : Видавництво «Фенікс», 2018. – 111 с.

5. Тексти та завдання з наукового стилю мови з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання / уклад. О. С. Черемська, І. М. Шелепкова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 56 с. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/11920>

6. Українська мова [Електронний ресурс] : навч. посіб. для іноземних слухачів підготовчого відділення / В. Ф. Жовтобрюх, Л. М. Архипенко, О. С. Дьолог [та ін.] ; за заг. ред. О. С. Черемської; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 222 с. : іл. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29377>

7. Черемська О. С. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навчально-практичний посібник для іноземних студентів усіх напрямів підготовки / О. С. Черемська, В. Г. Сухенко, Н. М. Карікова. – Харків. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 172 с. Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/14617>

Додаткова

8. Архипенко Л. М. Про інноваційні технології в процесі навчання української мови як іноземної. / Л. М. Архипенко // Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти: збірник наукових статей за матеріалами XVI міжнар. наук.-практ. конф., 19 жовт. 2021 р. – Харків: Іванченка І.С., 2021. – С. 126–130. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27224>

9. Збірник текстів і завдань до практичних занять з навчальної дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання : [Електронне видання] / уклад. О. С. Дьолог, І. І. Сметана. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 53 с. Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17689>

10. Карікова Н. Міжкультурна комунікація на заняттях з української мови як іноземної: практичний аспект / Н. Карікова // Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів – Торунь : LihaPres, 2022. – Ч. 3. – С. 295–296.

11. Моргунова Н. С., Резван О. О. Мова для всіх. Навчальний посібник з української мови для іноземців. – Харків: ХНАДУ, 2019. – 210 с.

12. Назаревич Л. Т., Гавдида Н. І. Українська мова для іноземців. Практикум. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. – 188 с.

13. Практикум з української мови для іноземних англомовних студентів 1-го курсу / [Упор. Л. В. Фоміна, А. М. Дудка, І. І. Кулікова, О. В. Самолисова]. – Харків: ХНМУ, 2017. – 90 с.

14. Сметана І. І. Сухенко В. Г. Особливості термінології сучасного економічного дискурсу / І. І. Сметана, В. Г. Сухенко // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали V науково-практичної конференції / тези доповідей, 26–27 листопада 2020 р. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – С. 372–373. Режим доступу: https://skced.hneu.edu.ua/files/hneu-lystopad_-2020-pechat.pdf

15. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною. А 1–С 2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / [Уклад. Мазурик Д., Антонів О., Синчак О та ін.]. – Київ: Фірма «ІНКОС», 2020. – 186 с.

16. Українська мова для іноземців. Рівень А 1: навчальний посібник / Є. О. Голованенко, Т. О. Дегтярєва, Г. І. Дядченко та ін. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2019. – 279 с.

17. Українська мова для іноземців. Рівень А 2: навчальний посібник / Т. О. Дегтярєва, О. П. Коньок, О. М. Скварча та ін. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2019. – 215 с.

18. Українська мова для іноземців. Рівень В 1: навчальний посібник / Л. В. Біденко, В. А. Завгородній, М. С. Казанджиєва та ін. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2019. – 375 с.

19. Українська для студентів-іноземців (початковий рівень): навчальний посібник / О. М. Волкова, Н. О. Ворона, Є. О. Голованенко та ін., за ред. Т. О. Дегтярєвої. – Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2020. – 304 с.

20. Українська мова (за професійним спрямуванням): практикум з наукового стилю мовлення для іноземних студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. Г. Г. Гайдамака, О. С. Дьолог. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 170 с. Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/19428>

Інформаційні ресурси

21. Вивчаємо мову в іншомовній аудиторії: дієслово. Практичний посібник для іноземних студентів [Електронний ресурс] / [Упоряд. Береза Л. О., Василенко Н. В.]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2021. – 74 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/2641/1/%d0%94%d1%96%d1%94%d1%81%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%be%202021.pdf>

22. Стандарт державної мови. Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1-С2 / Уклад: Антонів О.В., Бойко Г.І., Синчак О.П. ; Національна комісія зі стандартів державної мови. - Київ, 2024. - 139 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/standarty/06.09.2024%20%D0%92%D0%98%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%A3%D0%9C%D0%86_new.pdf

23. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця за дисципліною «Українська мова як іноземна. Основи наукового мовлення». – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=10269>